

Мруз М.*

**ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО
І ПРОГРАМА СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА
У КОНТЕКСТІ ВІДНОСИН ВАРШАВА-КИЇВ.
СПРОБА ОЦІНКИ І ПЕРСПЕКТИВИ НА МАЙБУТНЄ**

Польсько-українські відносини з моменту відновлення української незалежності у 1991 році опинилися, поруч із стосунками із Російською Федерацією, у центрі інтересів польської зовнішньої політики щодо безпосередніх сусідів на Сході¹. У серпні 1993 року прем'єр Ханна Сухоцька вперше з часу остаточної емансипації України з-під опіки Москви визначила відносини між Варшавою і Києвом терміном «стратегічне партнерство», і відтоді він трактувався мало не як магічне заклинання, котрим обидві сторони зазвичай компенсували брак реального змісту політичних декларацій, що складаються на різних рівнях. Істотним компонентом польської східної політики, особливо у відносинах із Україною, мало бути започаткування на саміті керівників держав і урядів ЄС 7 травня 2010 року у Празі польсько-шведської ініціативи Східного Партнерства, з котрим уряд у Варшаві пов'язував значні очікування. Однак формула стратегічного партнерства швидко знецінювалася, а його практичний вимір, хоча і проходив на протязі майже двох десятиріч різні фази розвитку, все ж залишався далеким від очікувань потенційних партнерів. Відповідальність за такий стан речей, як правило, покладалася на місцеві політичні й інтелектуальні еліти та існуючі у свідомості обох народів історичні образи, багаж трагічного досвіду минулого сторіччя у взаємних стосунках, врешті, надто повільне просування України у напрямку моделі громадянського суспільства і пов'язану із цим інертність та апатію широких мас українського народу. Серед несприятливих для польсько-українського стратегічного партнерства обставин називалися також, особливо у Варшаві, нестабільна політична ситуація в Україні та внутрішній розкол у державі поміж двома домінуючими позиціями у зовнішній політиці та цивілізаційному виборі Києва – орієнтацією на євроатлантичні структури та популярним і сильно артикульованим на сході країни проросійським вибором. Особливо ця друга орієнтація частини українських політичних еліт не давала і не дає спати польській владі, котра з часів приходу до влади Володимира Путіна незмінно побоюється відновлення зони впливів Москви у російському «близькому зарубіжжі», чому сприяє послідовно і довготерміново здійснювана політика Російської Федерації, котра з цією метою вміло використовує економічні козирі та культурні впливи на сході України.

Концепції польської східної політики, природно, впливали із прийняття польською Третьою республікою як непорушної парадигми і дороговказу стратегії Пілсудського і Гедройця, але вони позбавили еліти, що виростили із етносу Солідарності, необхідності за-

¹ З останніх публікацій на тему теперішнього стану польсько-українських відносин див., зокрема, Z. Najder, Patrząc na Wschód. Eseje 1975-2008, Wrocław 2008; Polska polityka wschodnia. Materiały z konferencji zorganizowanej w marcu 2008 roku we Wrocławiu, Wrocław 2009; Polityka wschodnia Polski. Uwarunkowania. Konserpcje. Realizacja, red. A. Gil i A. Kapuśniak, Lublin-Warszawa 2009.

* професор Інституту Міжнародних Досліджень Вроцлавського університету, доктор наук

початкування дискусії щодо напрямків східної політики, тоді як для посткомуністів визнання за власні думок Мєрошевського та Гєдройця становило своєрідну покуту за роки васальства та сервілізму щодо Москви. Consensus польських політичних еліт у питанні східної політики, що несе на собі відбиток концепцій, проголошуваних на шпальтах паризької «Культури», був, поза сумнівом, вигідним у ідейному вимірі, проте недоречним виявилось перетворення на політичну доктрину ідеології, котру *ex definitione* належить постійно співставляти із розвитком міжнародної ситуації, шукаючи методів реалізації визначених цілей, як тимчасових, так і довготермінових. Таке трансформування ідеології у доктрину, а програмних принципів – у порожні фрази призвело до того, що усі чергові польські уряди, здійснюючи політику щодо наддніпрянського сусіда, недостатньо зробили для інституціоналізації польсько-українського співробітництва шляхом прийняття продуманих і скоординованих політичних, а передовсім економічних та культурних рішень, щоб наповнити змістом стратегічне партнерство. Неважко помітити, що польська політика щодо України у 1991-2004 рр керувалася, властиво, однією провідною метою – членством Києва у євроатлантичних структурах, а політика нашого партнера – тільки короткотерміновими інтересами та слабо вираженим бажанням відкритості на Захід². Більше того, польським дипломатам на протязі минулих років надзвичайно складно було переконувати структури української держави у необхідності більш цілеспрямованої, послідовної діяльності, а особливо у потребі наповнення змістом прийнятих зобов'язань і проголошуваних декларацій.

Не внесла стійких змін до українських дилем і перемога у 2004 р. помаранчевої революції і пов'язані з нею надії на подальше зміцнення стратегічних зв'язків між Польщею та Україною, тим більше, що вже через два роки у виборах до Верховної Ради помітного успіху досягнув табір Віктора Януковича. Глава Партії Регіонів негайно обрав курс на всебічне зближення із Російською Федерацією, при збереженні міжнародно-правової окремішності України, фактично призупинив зусилля у справі входження до НАТО і анонсував майбутнє зрівняння у правовому відношенні російської мови з української. Внаслідок динамічного розвитку політичної ситуації в Україні, у Варшаві мала місце недовготривала хвиля ентузіазму після перемоги на президентських виборах 2004 року Віктора Ющенка, котра супроводжувалася нічим не обґрунтованими спекуляціями на тему рішучого вибору Києвом прозахідної орієнтації і навіть переходу вже незабаром інших пострадянських країн на шлях трансформації за українським зразком³. Збентеженість Варшави, викликана близькою перспективою подальшого зміцнення альянсу України з Російською Федерацією, була тим більша, що на дедалі гірші перспективи для польської східної політики протягом багатьох років накладався кричущий брак координації зовнішньої політики РП, амбіційні і компетенції проблеми у верхах влади, які призводили до того, що нерідко президент, глава уряду та міністр закордонних справ, і навіть Сенат та діюче під його егідою Товариство «Спільнота польська» демонстрували відмінні позиції з того самого питання. Наслідком такого стану речей стало різке зниження ефективності здійснюваних дипломатичних заходів, домінування протокольних церемоній над реальними результатами і часткова втрата довіри в очах українських партнерів⁴. Характерною

² Z. Najder, *op. cit.*, s. 191-192.

³ Див. W. Baluk, *Kształtowanie systemu partyjnego Ukrainy w okresie transformacji ustrojowej*, Wrocław 2006.

⁴ Одним з найбільш помітних проявів вищезазначених проблем був брак координації політики державних органів у 1990-2005 рр. щодо поляків на Сході, незважаючи на прийняття Радою Міністрів у 1991 р. ухвали «Цілі і пріоритети політики уряду щодо Полонії [польських діаспор - прим. пер.], еміграції та поляків за кордоном» і «Урядової програми співпраці із Полонією і поляками за кордоном», прийнятого Радою Міністрів у 2002 р. Див. *Raport polityka państwa polskiego wobec Polonii i Polaków za Granicą 1980-2005*, red. M. Dworczyk, P. Krzyworzecka i T. Maciejkianiec, Warszawa, wrzesień 2007

ознакою польської східної політики, а точніше – її відсутності, найчастіше було реагування на розвиток подій, а не реалізація довготермінової стратегії. До того ж, жваві політичні контакти лише у поодиноких випадках причинялися до зміцнення економічного співробітництва і збільшення торгового та науково-технічного обміну. Нарешті, незмінним елементом, що супроводжує польську політику щодо України і – ширше – усього «Сходу», була і залишається ідейна та концептуальна слабкість польських політичних партій, недостатнє використання всіма урядами експертних і наукових осередків, і, що найгірше – практична атрофія оригінальної політичної думки⁵. Однак безперечним і стійким наслідком помаранчевої революції стала зміна попереднього сприйняття цієї держави провідними гравцями Європейського Союзу, а особливо Франції – країни Західної Європи усвідомили нарешті саме існування на карті континенту України та її значення у геополітичному порядку. Розвіяні надії польських політичних еліт, пов'язані із перемогою помаранчевих у 2004 р., не змінили і не могли змінити цього ключового факту, що *notabene* було помічено і у Москві.

Подвійна виборча перемога обох братів Качинських у 2005 році, всупереч прогнозам, не принесла із собою перелому у польській східній політиці, а більше акцентування національно-консервативними колами, зосередженими навколо Права і Справедливості, історичної політики у країні та за кордоном і надання нових імпульсів відносинам зі східними партнерами Польщі здебільшого не виходило поза сферу декларацій. Команда Казімежа Марчінкевича, а згодом – Ярослава Качинського частіше говорила про цілі зовнішньої політики на східному напрямку, аніж здійснювала реальні кроки, істотні для її реалізації – домінували мало значущі жести і запевнення Варшави у стратегічному партнерстві з Україною, а міністр Анна Фотига демонструвала стриманість у контактах з політиками із Києва. Урядові не вдалася спроба дієвої участі Варшави у творенні політики ЄС щодо наших східних партнерів, і не тільки на основі більш виразно ніж досі артикульованих національних інтересів, а й у їх кореляції з інтересами усєї об'єднаної Європи. Польська дипломатія не спромоглася переконати українців у тому, що проголошена Європейською Комісією у грудні 2006 р. формула «Європейської Політики Сусідства» у жодному разі не означає ухиляння, чи тим більше блокування її шляху до членства у Євросоюзі. Голос з-над Вісли звучав у Брюсселі мало переконливо, а Польща швидко зробила собі серед більшості країн-членів ЄС імідж країни, що сприймає європейську східну політику в категоріях, надміру обтяжених власним історичним досвідом, і – хоча загалом і неслухно – принципово антиросійської. Водночас із дедалі жорсткішою позицією польської дипломатії щодо Німеччини, отримання підтримки для польської точки зору на східну проблематику, особливо у відношенні до Російської Федерації, зустрічалось із щораз чисельнішими виразами спротиву європейських партнерів. Політика самоізоляції Польщі на європейській сцені за правління ПіСу та його коаліціантів тріумфувала, а Москва послідовно втягувала Німеччину у орбіту своєї політики. У європейську політику урядів Марчінкевича і Качинського у цей час вписувалася особливо перша частина каденції президента Леха Качинського, котрий «партнерство» у рамках Європейського Союзу розумів як обстоювання позицій, відмінних від більшості країн-членів, і використання права вето чи загрози його застосування. Такий спосіб розуміння польських дер-

⁵ Визначний американський політолог Ф. Закарія слушно звертає увагу на факт, що сучасна демократія різко скорочує політичні горизонти до кількарічних періодів між черговими виборами, і тим самим тривіалізує основи механізму прийняття рішень. Він робить висновок про деструктивний вплив виборчого календаря, із його періодичними фазами, на якість політичного мислення сучасних еліт. Цей діагноз повною мірою можна віднести і до картини політичного життя у Польщі. Див. F. Zakaria, *The Future of Freedom: Illiberal Democracy At Home and Abroad*, New York 2003.

жавних інтересів призвів до того, що, коли Польща пропонувала на розгляд Євросоюзу важливі ініціативи, такі, як опрацювання спільної енергетичної політики, ми отримали підтримку лише з боку Литовської Республіки⁶.

Зміна уряду в Польщі і утворення в листопаді 2007 р. коаліції Громадянської Платформи і Польської Селянської Партії супроводжувалися обіцянками надання польській зовнішній політиці нової динаміки, відходу від риторики МЗС під керівництвом міністра Фотиги, покращення відносин із Німеччиною і пошуку площини діалогу з Російською Федерацією. Відразу після сформування нового уряду міністр закордонних справ Радослав Сікорський на зустрічі у «Фундації Баторія» заявив, що політика щодо України буде одним із п'яти пріоритетів уряду і польського МЗС, а за її безпосередню реалізацію відповідатиме сам міністр⁷. За кілька тижнів було підписано підготовану ще попереднім урядом угоду про шенгенські візи, дія якої, однак, не поширювалася на території до Львова включно, що було дуже важливо для української сторони. Атмосфера у взаємних відносинах погіршилася вже на старті діяльності уряду Дональда Туска, незалежно від намірів Польщі, хоча і було досягнуто незначного прогресу у історичному діалозі і питанні охорони польської чи польсько-української культурної спадщини в Україні, якому, у свою чергу, великого значення надавала Варшава. Прагматизм нової команди і зміна стилю здійснення влади швидко знайшли своє підтвердження, яскравим проявом чого став візит прем'єра Туска до Москви у лютому 2008 р. і пов'язані з ним закиди опозиції щодо полишення ідеї польсько-українського стратегічного партнерства і – ширше – ролі Києва у стратегії Варшави і перехід до зближення із Російською Федерацією. Незважаючи на негативні оцінки діяльності уряду, що звучали у колах Права і Справедливості та пов'язаних із цією партією міжнародних публіцистів, польська політика щодо України не зазнала помітних змін, а у відносинах країн не відбулося серйозного охолодження. Польща незмінно, особливо з часу перемоги помаранчевої революції, підтримувала зусилля України щодо інтеграції до євроатлантичних структур, збереження принципу відкритих дверей, котрий у довготерміновій перспективі міг би уможливити членство нашого східного сусіда у НАТО, активно сприяла європейським устремлінням Києва, котрі у середньотерміновій перспективі мали б призвести до втілення у життя української концепції «політичної асоціації і економічної інтеграції», а у довготерміновій – до повноправного членства України у Європейському Союзі. Нарешті, Варшава послідовно висловлює зацікавленість у спільному пошуку колективних рішень проблеми диверсифікації джерел і шляхів транспортування енергоносіїв, особливо газу, з метою отримання обома країнами хоча б часткової незалежності від Російської Федерації⁸. Парадоксально, але прагнення Польщі подолати холод у відносинах із Росією було позитивно сприйняте у Києві – з огляду на те, що візит прем'єра Туска до російської столиці був оцінений в Україні передовсім через призму його впливу на стабільність відносин Москва-Київ. До того ж, український уряд загалом висловлював розуміння значення польських зусиль, щоб через діалог з Москвою вислати чіткий сигнал до країн-членів Європейського Союзу щодо готовності Варшави, незалежно від різниці інтересів поміж нею і Російською Федерацією,

⁶ Z. Najder, *op. cit.*, s. 212.

⁷ Виступ Б. Бердиховської на конференції у Вроцлаві в 2008 р. у Колегіумі Східної Європи ім. Яна Новака-Єзьоранського в рамках панельної дискусії Політика РП щодо України: продовження чи нове відкриття? [y] Polska polityka wschodnia. Materiały z konferencji zorganizowanej w marcu 2008 roku we Wrocławiu, *op. cit.*, s. 65-66.

⁸ A. Drzewicki, R. Foks, *Analizy. Stosunki polsko-ukraińskie na tle rosyjskich interesów w Europie Środkowo-Wschodniej*, Forum Polityki Wschodniej, Wrocław, marzec 2008, *maszynopis powielany*, s. 3.

до прагматичного підходу у вирішенні питань, які перебувають у сфері інтересів обох держав. Польська дипломатія старається у такий спосіб нейтралізувати політику Москви, спрямовану на постійне ізолювання Польщі у рамках Європейського Союзу і підкреслення суперечностей поміж його старими і новими членами. Таким чином, у відносинах зі східними сусідами на зміну колишній «жорсткій дипломатії» ПіСу мала прийти прагматична позиція, покликана зміцнити позиції Польщі у Європейському Союзі і НАТО і уможливити на цій основі активну реалізацію східної політики, а особливо – пошуку союзників для підтримки концепції отримання Україною в недалекій перспективі членства у євроатлантичних структурах, передовсім у НАТО. Результати квітневого саміту держав НАТО у Бухаресті в 2009 році у питанні членства України і Грузії в альянсі, як виглядає, підтверджують слушність обраною Польщею стратегії, спрямованої на зміцнення почуття стабільності і безпеки у регіоні. Польський МЗС під керівництвом Радослава Сікорського, з огляду на географічне положення, історичний досвід, різноманітні культурно-цивілізаційні зв'язки зі Сходом, ставить на перетворення Польщі у експерта і фахівця ЄС із східної проблематики, знаходячи у цьому дедалі більше розуміння серед головних партнерів по Євросоюзу⁹. Нагодою для реалізації таких принципів східної політики стала започаткована з ініціативи Республіки Польщі та Королівства Швеції програми «Східне Партнерство», у сфері дії якого з очевидних причин опинилася і Україна. Програма отримала підтримку держав-членів Євросоюзу, зокрема – що було істотно для Польщі – з боку Німеччини, оскільки пропозиція її започаткування була висунута від імені всього Співтовариства. Завдяки цьому польська східна політика могла, нарешті, перейти від односторонніх декларацій і загальних фраз до дій спільного для усього ЄС характеру, що давали надію на якісно новий етап відносин зі Сходом і водночас сприяли подальшій інтеграції самого Євросоюзу. Польські аргументи потрапили нарешті на сприятливий ґрунт у Брюсселі з огляду на зацікавленість Євросоюзу *in gremio*, принаймні на декларативному рівні, у стабільності і передбачуваності його безпосереднього оточення. Іншим важливим інструментом, поруч із колективною діяльністю у рамках структур ЄС, для польської дипломатії за врядування Туска, на відміну від періодів його попередників, стали спроби запровадження української проблематики на різні форуми міжнародного співробітництва – такі як Вишеградська Група чи Рада Співробітництва Балтійських Держав¹⁰. Втім, польські зусилля в рамках ЄС у справі прийняття України до складу членів цієї організації натикаються на дедалі більший опір, пов'язаний із тим, що наразі першочерговою темою розмов у європейських столицях та у всій європейській міжнародній публіцистиці стало прийняття до Євросоюзу Туреччини, а саме пов'язані із цим потенційні загрози у контексті ісламізації країни¹¹.

Особливі надії у Варшаві пов'язувалися із Східним Партнерством – першою комплексною ініціативою, впровадженою до системи зовнішніх відносин Європейського Союзу і спрямованою до Вірменії, Азербайджану, Білорусі, Грузії та України. Інаугурацію польсько-шведської ініціативи Східного Партнерства на саміті глав держав і урядів ЄС 7 травня 2009 року у Празі Комісар у справах зовнішніх відносин і Європейської Політики

⁹ Див. виступи міністра Сікорського у сеймі в травні 2008 р. і у квітні 2010 р. на офіційних інтернет-сайтах МЗС.

¹⁰ A. Kamiński, J. Kozakiewicz, *Stosunki polsko-ukraińskie. Raport. Centrum Stosunków Międzynarodowych Instytutu Spraw Publicznych, Warszawa 1997, s. 29-37.*

¹¹ Виступ Б. Осадчука на конференції у Вроцлаві в 2008 р. у Колегіумі Східної Європи ім. Яна Новака-Езьоранського у рамках панельної дискусії Політика РП щодо України: продовження чи нове відкриття? [у] *Polska polityka wschodnia. Materiały z konferencji zorganizowanej w marcu 2008 roku we Wrocławiu, op. cit., s. 78-79.*

Сусідства Європейського Союзу Беніта Ферреро-Вальднер прийняла словами: *this is not philanthropy. It is 21st century European foreign Policy*. Перед Східним Партнерством поставлено довготермінові та розраховані на ближчу перспективу цілі, серед яких на перший план, безперечно, висуваються питання, пов'язані з інтенсифікацією діяльності задля зближення та інтеграції держав Східної Європи і Північного Кавказу із Європейським Союзом. Під час офіційної презентації нової ініціативи ЄС у травні 2009 року в Празі ухвалено Спільну Декларацію, тим самим Східне Партнерство стало невід'ємною частиною політики Європейського Союзу, адресованої до держав, охоплених дією Програми. Виконання визначених Східним Партнерством принципів має *in spe* призвести до дійсного зближення країн-учасниць, їхніх народів та національних меншин з Європейським Союзом, а у подальшому сприяти і їх повній інтеграції до ЄС.

Керуючись цінностями, стандартами і нормами Євросоюзу, творці і натхненники Східного Партнерства базують його функціонування на трьох основних принципах: співвласності, диференціації та умовності, окреслюючи площину співпраці із державами, охопленими дією Партнерства, у таких сферах, як права людини, ринкова економіка, збалансований розвиток, ефективне управління, енергетична безпека та ін. Окрім цього, Східне Партнерство має на меті також сприяння розвитку і зміцненню транскордонних міжлюдських контактів, поглиблення наукового та культурного співробітництва. У програмі Східного Партнерства стратегічною метою цієї ініціативи, висунутої Польщею і Швецією, визначено встановлення політичної асоціації, створення поглиблених і комплексних зон вільної торгівлі держав-учасниць Програми із Європейським Союзом, поступова лібералізація візового режиму, котра має призвести до скасування віз, і створення структури багатостороннього співробітництва із державами-учасницями у формі чотирьох тематичних платформ: у справах демократії, ефективного управління і стабільності; у справах економічної інтеграції і конвергенції із політиками Європейського Союзу; у справах енергетичної безпеки; і у справах міжлюдських контактів. Програма «Східне Партнерство» уможливує також багатостороннє співробітництво східних сусідів Європейського Союзу, охоплених Європейською Політикою Сусідства, у формі циклічних зустрічей глав держав і урядів, міністрів закордонних справ і експертів. Відповідно до принципів Програми, багатосторонні зустрічі і консультації на різних щаблях мають стати засобом обміну інформацією і досвідом між країнами-учасницями, заразом виконуючи функцію механізму зміцнення довіри. Умисне, як виглядає, уникнення у Східному Партнерстві жорсткого порядку денного у сфері безпеки (*desecuritization*) має уможливити використання у повній мірі м'якої сили Євросоюзу і у непрямий спосіб сприяти покращенню міжнародної безпеки у регіоні¹².

У рамках Східного Партнерства вже реалізуються або перебувають на підготовчому етапі такі ініціативи:

- проект інтегрованого управління кордонами (*Integrated Border Management*) з пулом коштів у розмірі 50 млн. євро;
- Ініціатива Запобігання Природним Катастрофам та Катастрофам, Спричиненим Людиною – у розмірі 6 млн. євро;
- тривають роботи над опрацюванням програми підтримки малого і середнього бізнесу (57 млн. євро 2010-2013). Першим кроком у реалізації цієї програми було започаткування проекту (*East-Invest*) на 7 млн. євро, метою якого є покращення інвестиційного

¹² Пор. В. Оciepka, „Mięka siła” w stosunkach międzynarodowych [y] Historia. Polityka. Dyplomacja. Studia z Nauk Społecznych i Humanistycznych. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Marianowi S. Wolańskiemu w siedemdziesiąt rocznicę urodzin, red. M. Mróz i E. Stadtmüller, Toruń 2010, s. 413-414.

клімату у державах-учасниках та утворення мережі бізнес-контактів між Європейським Союзом і його східними сусідами;

- планується також започаткування програми обміну інформації у сфері охорони навколишнього середовища (Environment Governance) на 1,8 млн. євро і культурної програми Східного Партнерства –12 млн. євро;
- розпочато реалізацію Ініціативи Підвищення Енергетичної Ефективності і Охорони Середовища у Східній Європі із бюджетом у 1,5 млрд. євро;
- Європейський Інвестиційний Банк створив інструмент фінансування проектів у рамках Східного Партнерства (Eastern Partners Facility) у обсязі 1,5 млрд. євро, що призначений на інвестиції у країнах-учасниках Програми, і доповнює вже існуючий зовнішній мандат ЄІБ на інвестиції у регіоні Східної Європи із бюджетом у 3,7 млрд. євро¹³.

Ухвалена на саміті у Празі Спільна Декларація відкриває можливості участі у Східному Партнерстві найрізноманітнішим суб'єктам – урядовим інститутам, парламентам, міжнародним організаціям, органам місцевого самоврядування, фінансовим інституціям та структурам зі сфери громадянського суспільства і приватного сектора. Треті держави можна буде за принципом case-by-case залучати до співпраці у конкретних акціях, проектах і зустрічах тематичних платформ у рамках Східного Партнерства, якщо їхня участь сприятиме реалізації довготермінових цілей польсько-шведської ініціативи. Прикладом міжнародних організацій, залучених до участі у Східному Партнерстві, може бути, зокрема, Рада Європи, котра бере участь у програмах боротьби з корупцією та у діяльності із вдосконалення судових систем; серед інших організацій можна згадати Організацію з Безпеки і Співробітництва у Європі. Зараз тривають інтенсивні праці над Договором про асоціацію поміж Європейським Союзом і Україною, здійснюються заходи, що мають на меті поступову лібералізацію візового режиму аж до запровадження безвізового руху, чого протягом років добивається українська сторона. Завдяки зусиллям Варшави, на найбільш просунутому етапі співробітництва із Європейським Союзом знаходиться Україна, і між партнерами тривають переговори щодо скасування віз, котрі мають закінчитися опрацюванням відповідних умов запровадження безвізового режиму. У травні 2010 р. у Сопоті відбулося перше неформальне засідання міністрів закордонних справ держав, що беруть участь у Східному Партнерстві, спільно організоване Польщею та іспанським президентством у ЄС. Природно, обмін думками, у якому взяли участь глави дипломатії 33 держав і Комісар у справах розширення і Європейської Політики Сусідства, зосереджувався навколо питань, пов'язаних із практичною імплементацією Східного Партнерства, таких, як плани та діяльність Європейської Комісії, принципи фінансування, календар і методи реалізації конкретних етапів втілення ініціативи у життя, можливості співучасті держав-членів і держав-партнерів ЄС у розробці та імплементації заходів і проектів. Учасники зустрічі підтримали проект створення Групи Друзів Східного Партнерства – неформального форуму співробітництва із державами з-поза Євросоюзу, зацікавленими у підтримці реалізації цілей програми.

Програма «Східне Партнерство», разом із польсько-українським стратегічним партнерством, котре частіше набувало декларативних, ніж фактичних форм, стала останніми роками істотним компонентом польської зовнішньої політики на східному напрямку. Польський уряд постійно, хоча й не завжди послідовно, підтримував євроатлантичні прагнення України, але поразка прозахідно налаштованої Юлії Тимошенко у президентських виборах 2010 р. і прихід до влади в Україні команди президента Віктора Януковича та прем'єра Миколи Азарова, мабуть, відкрили цілком новий етап у польсько-українських

¹³ Власне опрацювання на основі даних МЗС.

відносинах¹⁴. Декларативне стратегічне партнерство і своєрідний місіонізм польської політики щодо Києва у ситуації, коли перші рішення нового президента і уряду пов'язані із поглибленням зв'язків із Російською Федерацією, планами вступу України до СРІБ-у, закриття інституцій, що займалися інтеграцією із НАТО, а останнім часом також газова угода із Москвою від 21 квітня 2010 року ціною продовження на наступні 32 роки військової присутності Росії у Криму, свідчить про необхідність наново визначити пріоритети польської східної політики¹⁵. Зміни в Україні, таким чином, призвели до того, що польський уряд, продовжуючи теперішній, заснований на ідеях Пілсудського та Гедройця курс у східній політиці, особливо у її ідеологічному аспекті, опинився перед необхідністю значно більш прагматичного підходу до питання відносин із Києвом. У Варшаві усвідомили, що польсько-українські відносини входять у нову, складну фазу, а українська влада стане на довні роки непростим партнером, особливо з огляду на зміцнення співпраці Києва з Москвою¹⁶.

Виглядає на те, що найкращим шляхом до нової якості у польсько-українських відносинах, а також до оптимізації цілей, визначених у Східному Партнерстві, повинна бути виразна польська підтримка реформ, що поглиблюють європейську інтеграцію і уможливають *in spe* побудову спільної закордонної політики і політики безпеки співтовариства. Прийняття Конституційної Угоди створює польській дипломатії унікальний шанс дієвої участі у створенні нових структур, відповідальних за політику ЄС, у тому числі східну, і, що найважливіше, наскільки це можливо, кореляцію польських стратегічних інтересів на Сході – у відповідності із популяризованим Здзіславом Найдером принципом, що східна політика – це гра, ставкою у якій є форма цілої Європи – з головними напрямками європейської політики. Для досягнення цієї мети польської закордонної політики необхідно прийняти принцип, що власне Європейський Союз є і залишатиметься ключовим інструментом впливу, головним політичним інструментом, котрий ми можемо і повинні використати для зближення, у широкому розумінні, України та інших п'яти держав-учасниць Східного Партнерства до європейських структур, а у подальшій перспективі – можливо, також до НАТО.

Розглядаючи Східне Партнерство у такій площині, Польща повинна зосередити свої зусилля у рамках Програми на діяльності, спрямованій на:

- впровадження української проблематики на різні форуми міжнародного співробітництва, такі, як Вишеградська Група чи Рада Співробітництва Балтійських Держав;
- встановлення відносин поміж Східним Партнерством та іншими регіональними організаціями співпраці Європейського Союзу – зокрема, Чорноморською Синергією, Середземноморським Союзом та Північним Виміром;
- подальше інституційне вкорінення Східного Партнерства у рамках структур Європейського Союзу;
- розширення сфери функціонування «Групи друзів Східного Партнерства» та збільшення кількості її держав-учасниць із залученням провідних гравців міжнародних відносин, особливо Сполучених Штатів і Японії, а також, з огляду на загальноновизнаний імідж як розвинутих демократій із системною прозорістю і досвідом у діяльності в міжнарод-

¹⁴ Розмова Ренати Грохаль, Ярослава Курського і Бартоша Т. Велінського з прем'єром Дональдом Туском, див. «Gazeta Wyborcza», № 107.6325 z 10 maja 2010 r., s. 10-11.

¹⁵ Ширше про значення Криму в українсько-російських відносинах див. M. Mróz, Geopolityczne i geostrategiczne znaczenie Krymu w relacjach ukraińsko-rosyjskich w XX i na początku XXI wieku [y] Polityka bezpieczeństwa narodowego państw obszaru WNP. Wybrane problemy, red. W. Baluk, Toruń 2009, s. 225-248.

¹⁶ Розмова Ренати Грохаль ..., *op. cit.*, s. 11.

них організаціях – Канаду і Норвегію, з інших міркувань – також Апостольську Столицю та ватиканську дипломатію у царині прав людини і основних свобод;

- визначення співвідношення поміж Східним Партнерством і відносинами Європейського Союзу із російською Федерацією, а також включення Росії і Туреччини до деяких із проектів і практична реалізація комплементарності Східного Партнерства та інших регіональних ініціатив;

- використання можливостей, пов'язаних із польським президентством у ЄС, що наближається, для активізації проектів, котрі реалізуються у рамках Східного Партнерства, та ініціювання нових – зокрема, у сфері культури та вищої освіти;

- координацію заходів Європейського Союзу у рамках Програми із діяльністю Міжнародного Валютного Фонду, котрий надав позики, зокрема, Білорусі і Україні;

- формування у країнах-учасницях Східного Партнерства, зокрема, в Україні та Білорусі, таких еліт (і підтримка відповідних неурядових кіл), що виступають за впровадження європейських стандартів урядування;

- інтеграція управління кордонами у країнах-учасницях Східного Партнерства, як у вимірі країни-учасниці Східного Партнерства – Європейський Союз, так і шість країн-учасниць Програми – сусідні держави з-поза ЄС (питання російсько-українського кордону);

- зміцнення четвертої тематичної платформи Програми у царині розширення свободи слова, розвитку правової держави, реформи адміністрації і судової системи, боротьби із корупцією;

- лібералізація візового режиму, а у перспективі – скасування віз.